

**Ю.С. Пеняк, О.С. Ментей, кандидати екон. наук, доценти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва**

ТЕНДЕНЦІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням розвитку України є підвищення ефективності функціонування підприємств всіх видів економічної діяльності, у тому числі й сільському господарстві, на основі раціонального використання всіх наявних у розпорядженні ресурсів. Одним з основних видів таких ресурсів є оборотні засоби, ефективність використання яких у сільськогосподарських підприємствах, в останні роки, має тенденцію до зниження, що призводить до негативних наслідків у практиці господарювання. В цій ситуації актуальність підвищення ефективності використання оборотних засобів є очевидною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у розвиток і розв'язання цієї проблеми внесли такі відомі вчені-аграрники, як П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, П.А. Стецюк, О.Є. Гудзь, М.Ф. Кропивко, В.Г. Андрійчук та багато інших дослідників [1-5]. Аналіз наукової літератури з цієї проблеми показав, що кризові явища, які мають місце на даному етапі ринкових перетворень примушують підприємства проводити виважену політику щодо оборотних активів, шукати альтернативні джерела їх поповнення, вирішувати проблеми ефективного використання.

Формування цілей статті. Метою дослідження є оцінка ефективності використання оборотних засобів у сільськогосподарських підприємствах Балаклійського району Харківської області за останні роки, та визначення впливу структури оборотних засобів на ефективність їх використання.

Виклад основного матеріалу. Наявність оборотних засобів – необхідна умова забезпечення безперервного процесу сільськогосподарського виробництва. Ситуація, що склалася останніми роками у сільськогосподарських підприємствах і в цілому в галузі, не сприяє поліпшенню їх фінансового стану та забезпеченості оборотними засобами. Для характеристики економічної ефективності використання оборотних засобів використовуються багато показників, одним з них є показник рентабельності оборотних засобів, який розраховується діленням

прибутку на середньорічну вартість оборотних засобів, і показує величину прибутку, що припадає на одиницю вартості оборотних засобів (рис. 1).

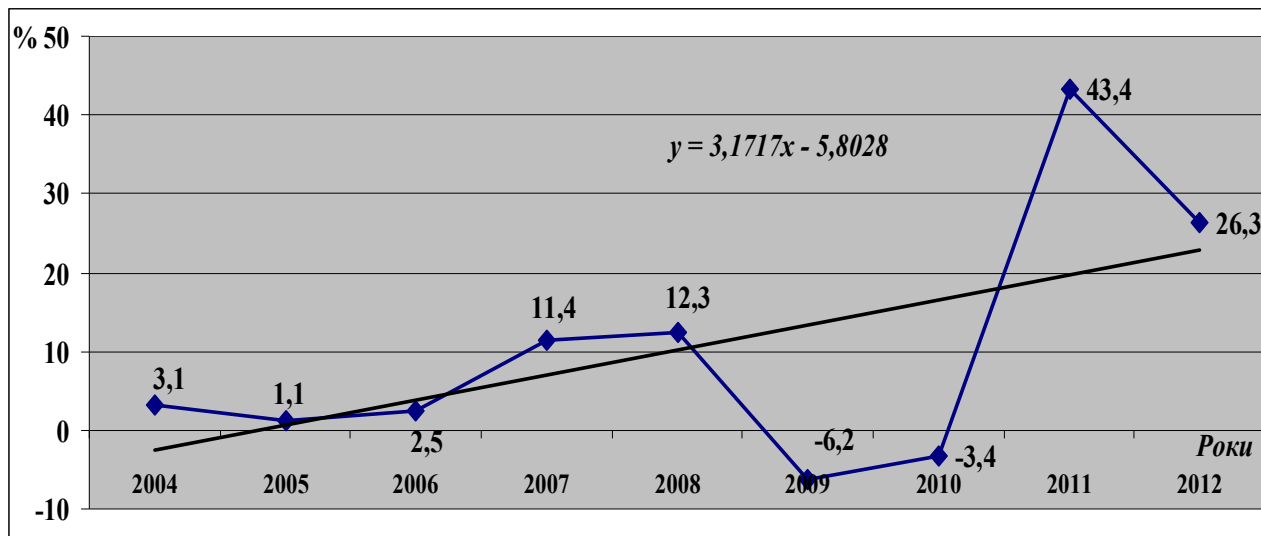

Рис. 1. Рівень рентабельності оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області за 2004-2012 рр., %

Рівень рентабельності (збитковості) оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області за досліджуваний період мав значні коливання. Так, рівняння прямої лінії показує, що за досліджуваний період рівень рентабельності оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області в середньому за рік збільшувався на 3,2%. Слід зазначити, що до 2009 р. він мав позитивне значення, а у 2009-2010 рр. показник рентабельності (збитковості) оборотних засобів знизився нижче нуля, але вже в 2011 р. стрімко збільшився до 43,4 %. Таким чином, за останні два роки фінансові показники діяльності сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області покращилися.

Прискорення оборотності оборотних засобів, у підсумку є результатом прискорення проходження матеріальними цінностями через послідовні стадії процесу виробництва і обігу. Проблема покращання використання оборотних засобів полягає в тому, щоб скоротити строки їх обертання шляхом удосконалення організації сільськогосподарського виробництва, правильного формування оборотних засобів, ліквідації непотрібних запасів товарно-матеріальних цінностей, витрат виробництва і приведення їх у відповідність із встановленим нормативом. Швидкість обороту засобів не тільки характеризує ефективність їх використання, але і багато в чому визначає фінансовий стан підприємств (рис. 2).

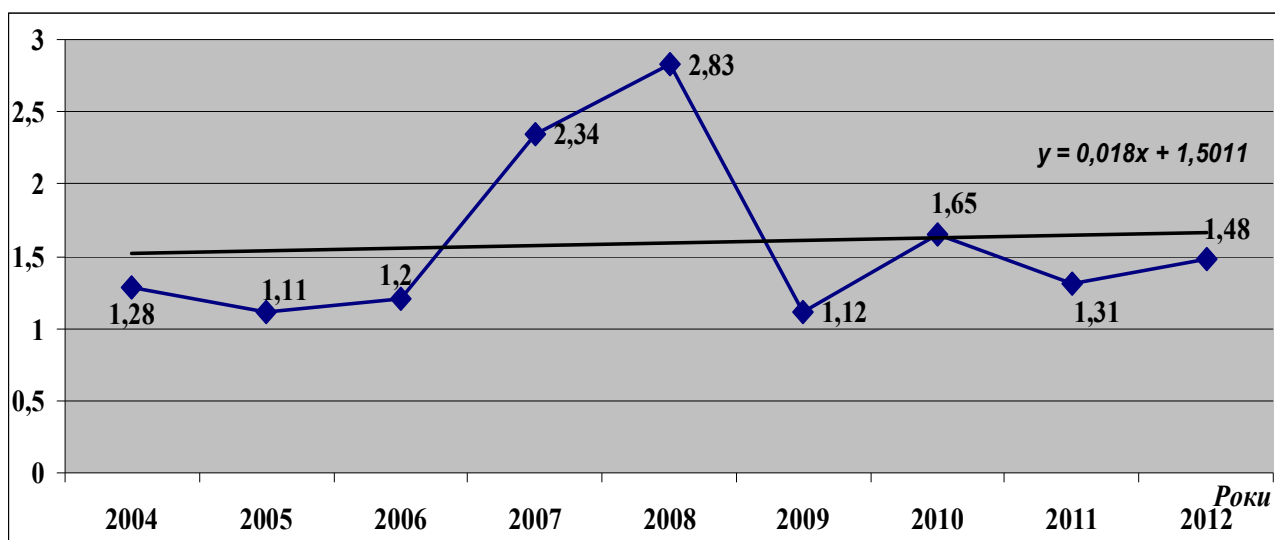

Рис. 2. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області за 2004-2012 рр.

Зниження коефіцієнта оборотності та відповідне збільшення тривалості обороту – ознака негативних тенденцій у виробництві, що свідчить про необхідність вкладати додаткові кошти в поточну діяльність, про зниження прибутковості та ліквідності.

Коефіцієнт оборотності за аналізований період змінювався неоднаково, проте, розглядаючи рівняння прямої лінії, бачимо, що середнє річне зростання коефіцієнта оборотності оборотних засобів за досліджуваний період становило лише 0,018 оборотів. Так, з 2004 р. по 2006 р. відбулося зниження коефіцієнта оборотності оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області. Слід зазначити значне прискорення оборотності оборотних засобів у 2007 р. в порівнянні з 2006 р., та значне уповільнення оборотності у 2009 р. по відношенню до 2008 р. А потім, починаючи з 2010 р. відбувалося поступове збільшення цього показника.

Певне практичне значення мають з'ясування та оцінка структури оборотних засобів. Вони використовуються ефективніше тоді, коли більша їхня частина зайнята у сфері виробництва. Перебування оборотних засобів у сфері обігу – лише необхідна умова безперервності процесу відтворення; проте ця частина коштів підприємства не бере безпосередньої участі у створенні вартості продукції, що виготовляється.

Саме тому, з метою виявлення резервів прискорення руху оборотних засобів, на підприємствах, під час аналізу використання оборотних засобів, доцільно розраховувати час перебування їх у сфері виробництва і сфері обігу. Відтворювальний процес може нормально здійснюватися, якщо до

початку виробничого циклу виробництва тієї або іншої продукції підприємство має всі необхідні ресурси. Але, якщо час знаходження коштів у сфері обігу більше часу знаходження їх у сфері виробництва, то оборотні засоби, авансовані у виробництво і реалізацію, не встигають повернутися у сферу виробництва. Це спричиняє порушення безперервності виробничого процесу, і вимагає залучення додаткових зовнішніх ресурсів.

Порушення оптимальних пропорцій між часом знаходження коштів у сфері виробництва і сфері обігу, а особливо скорочення часу знаходження коштів у сфері виробництва і збільшення у сфері обігу, сприяє зниженню ефективності використання як оборотних засобів, так і діяльності сільськогосподарських підприємств у цілому.

Оптимальна структура співвідношення часу знаходження засобів у сфері виробництва і у сфері обігу дозволяє забезпечити безперервність виробничого процесу без залучення у сферу виробництва значних позикових коштів. Тому важливим етапом аналізу ефективності використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області є визначення тривалості знаходження засобів у сфері виробництва і сфері обігу (рис. 3).

Тривалість одного обороту оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області за досліджуваний період значно змінювалась. Виходячи з рівняння прямої лінії бачимо, що тривалість обороту в середньому за досліджуваний період знижувалась приблизно на 5 днів щороку, в тому числі, за рахунок значного зниження тривалості обороту оборотних засобів у сфері виробництва на 6 днів, та зростання у сфері обігу на 1 днів.

Розмах варіації цього показника за період становив 197 днів. Так, найбільші значення тривалості обороту оборотних засобів спостерігаються у 2005 р. – 329 днів, та у 2009 р. – 326 днів, що свідчить про неефективність використання оборотних засобів. У наступні роки відбулося поступове зниження цього показника до 129 днів у 2008 р., і в остаточному підсумку показник досяг рівня 247 днів. Тривалість обороту оборотних засобів по стадіях кругообігу, тобто на стадії виробництва і стадії обігу також значно коливалася, особливо на стадії виробництва, розмах варіації цього показника становив 140 днів. Однак можна виділити після різкого збільшення періоду оборотності оборотних засобів у сфері виробництва і зменшення у сфері обігу у 2009 р., у наступні роки намітилася чітка тенденція поступового зниження періоду оборотності оборотних фондів і збільшення періоду оборотності фондів обігу, що можна оцінити як позитивний факт.

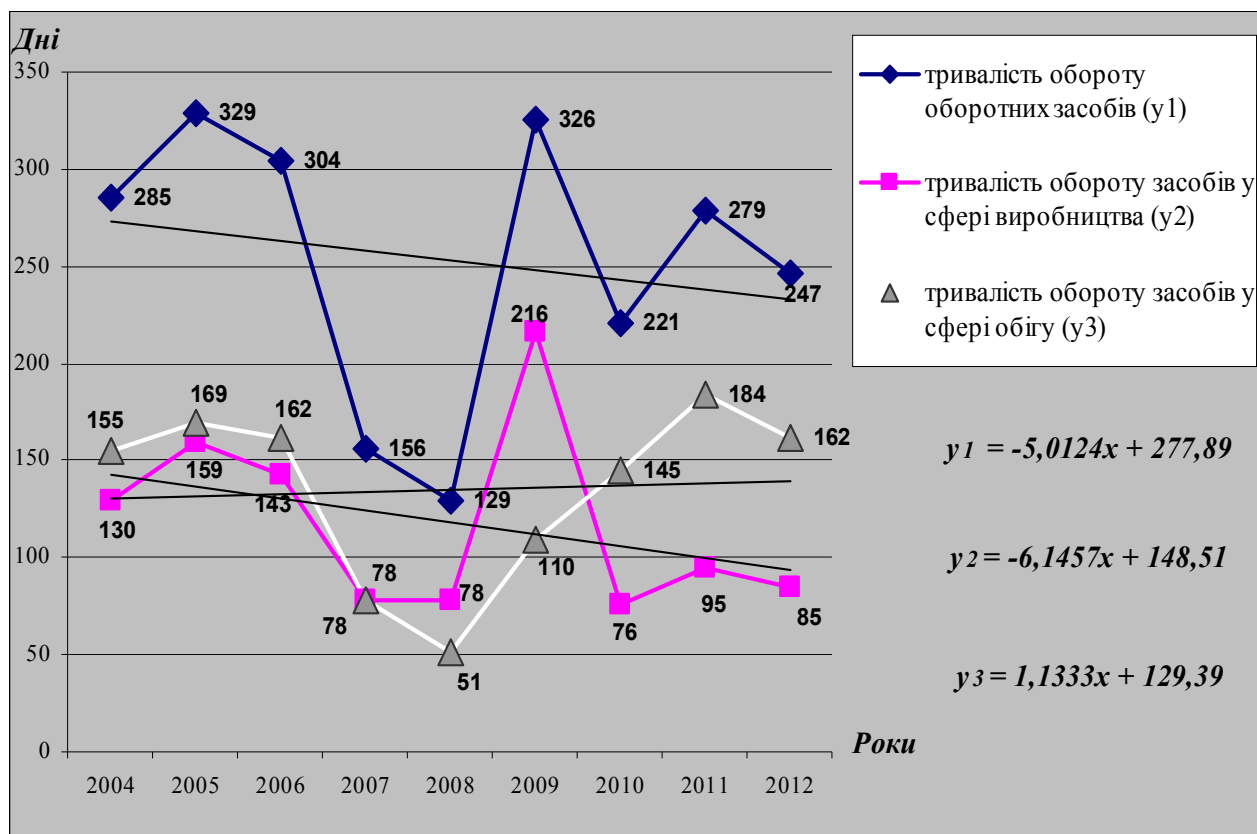

Рис. 3. Тривалість обороту оборотних засобів сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області за 2004-2012 рр., днів

Отже, порівнюючи функціональну структуру оборотних засобів з показниками ефективності їх використання (рентабельності підприємств) випливає висновок, що в сучасних умовах сільськогосподарські підприємства Балаклійського району Харківської області недостатньо забезпечені оборотними засобами.

Висновок. Таким чином, від раціональності розміщення оборотних засобів та ефективності їх використання значною мірою залежать фінансові результати діяльності підприємства. Тому необхідно вивчати структуру оборотних засобів, розміщення їх у сфері виробництва й обігу, ефективність використання. Для характеристики ефективності використання оборотних засобів необхідно використовувати показники, які характеризують швидкість їх обертання, оборотність та рентабельність. Прискорення оборотності цих засобів зумовлює, по-перше, збільшення обсягу продукції на кожен грошову одиницю поточних витрат підприємства, а, по-друге, вивільнення частини засобів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва.

Бібліографічний список: 1. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3-10. 2. Дем'яненко М.Я. Ефективність оборотних засобів у сільському господарстві: теорія, методологія, практика / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 44-47. 3. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / П.А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с. 4. Стецюк П.А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва / П.А. Стецюк, О.Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 73-79. 5. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 3-6.

Пеняк Ю.С., Ментей О.С. Тенденция эффективности использования оборотных средств сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрена тенденция эффективности использования оборотных средств сельскохозяйственных предприятий. Проведен анализ зависимости эффективности использования оборотных средств от размещения их в сфере производства и сфере обращения.

Penyak Y., Mentey O. The trend of working capital efficiency of agricultural enterprises. The tendency of the efficiency of working capital of agricultural enterprises. The analysis of the efficiency of working capital from placing them in the sphere of production and the sphere of circulation.